

Imam Sadiq Research Institute

for Islamic Sciences

Research Institute for Political
and Defence Studies

P. ISSN: 2345-5705 & E. ISSN: 2717-3720

Website: <http://ipr.isri.ac.ir>

Volume: 12 ; Number: 26

Redefining dictatorial and free governments based on indicators of freedom of political protest

Elahe Khani Arani*

Doi: <https://doi.org/10.22034/IRP.2025.476707.2170>

Received: 2024/9/3 - Accepted: 2025/2/16

(181-216)

Abstract

In different countries, there are different levels of political freedom among the people. The most important indicator of political freedom is freedom of speech, criticism and protest. Some governments show a more flexible approach to domestic political criticism and protests, while some deal with and suppress them more violently; which are introduced under the title of "dictatorship" or "free government". What is important is that there is no precise criterion and standard for recognizing, distinguishing and classifying dictatorial and free governments. Western countries, through certain organizations and foundations, annually classify countries based on their political and ideological standards and often introduce themselves, their allies and friends as "free countries" in a biased manner and label and introduce their rival or enemy governments and countries as "dictatorships". This article attempts to present a scientific, operational and impartial method for solving this problem. For this purpose, countries have been indexed and classified based on the "scope of criticism and protest", "scope of criticism and protest", "type of criticism and protest", and "type of dealing with and confronting criticism and protest".

Keywords: dictatorship, freedom, political protest, freedom of speech, political freedom

*. Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Faculty of Theology and Islamic Studies, Qom University, Qom, Iran.
e.khani@qom.ac.ir.

پژوهشگاه علوم اسلام صادق
پژوهشگاه علوم اسلام صادق
P. ISSN: 2345-5705 & E. ISSN: 2717-3720
نشانی پانگاه: <http://ipr.isri.ac.ir>
سال دوازدهم، شماره بیست و ششم

بازتعریف حکومت‌های دیکتاتوری و آزاد بر مبنای شاخص‌های آزادی اعتراض سیاسی

الهه خانی آرانی*

شناسه دیجیتال (DOI): 10.22034/IRP.2025.476707.2170

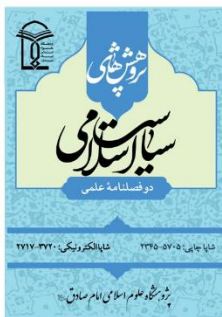
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۳ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۸
(۱۸۱-۲۱۶)

چکیده

در کشورهای مختلف، سطوح متفاوتی از آزادی‌های سیاسی در میان مردم وجود دارد. مهم‌ترین شاخص آزادی سیاسی، آزادی بیان، انتقاد و اعتراض است. برخی دولت‌ها نسبت به انتقادات و اعتراضات سیاسی داخلی، رویکرد انعطاف‌پذیرتری نشان می‌دهند و برخی با خشونت بیشتری اقدام به برخورد و سرکوب آن‌ها می‌کنند؛ که تحت عنوان «حکومت دیکتاتور» یا «حکومت آزاد» معرفی می‌شوند. آنچه حائز اهمیت است آن است که ملاک و معیار دقیقی جهت تشخیص، تمییز و طبقه‌بندی حکومت‌های دیکتاتور و آزاد وجود ندارد. کشورهای غربی از طریق سازمان‌ها و بنیادهای خاصی سالانه، کشورها را بر اساس استانداردهای سیاسی و ایدئولوژیک خود طبقه‌بندی می‌کنند و اغلب به صورت جانب‌دارانه، خود، کشورهای متحد و دوست خود را تحت عنوان «کشورهای آزاد» معرفی می‌کنند و دولت‌ها و کشورهای رقیب یا دشمن خود را تحت عنوان «کشورهای دیکتاتور» برچسب‌زنی و معرفی می‌کنند. این مقاله تلاش می‌کند روشی علمی، عملیاتی و غیر جانب‌دارانه برای حل این معضل ارائه کند. بدین منظور، شاخص‌گذاری و طبقه‌بندی کشورها بر اساس «محدوده انتقاد و اعتراض»، «دامنه انتقاد و اعتراض»، «نوع انتقاد و اعتراض» و «نوع برخورد و مواجهه با انتقاد و اعتراض» صورت پذیرفته است.

واژگان کلیدی: دیکتاتوری، آزادی، اعتراض سیاسی، آزادی بیان، آزادی سیاسی.

* استادیار گروه معارف اسلامی، دانشکده
الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه قم،
قم، ایران. e.khani@qom.ac.ir

مقدمه

یکی از حقوق غیرقابل سلب انسان‌ها، حق آزادی^۱ است. «حق آزادی، کلید حمایت از تمامی حقوق بشری و صیانت از کرامت انسانی و یک مفهوم بنیادین برای حفظ حقوق فردی است» (Mendel, 2008: 1). از بین اشکال مختلف آزادی (آزادی فردی، آزادی مدنی، آزادی اقتصادی، آزادی سیاسی) وجود آزادی‌های سیاسی در کشورهای مختلف، امری حیاتی و درعین حال، نسبی و تقریبی است؛ اما با وجود آنکه در افکار عمومی جهانی و رسانه‌های مسلط، برخی کشورها «کشورهای آزاد» و برخی «کشورهای دیکتاتور» لقب می‌گیرند، به دو دلیل اصلی، شاخص دقیقی جهت تشخیص، تمییز و طبقه‌بندی حکومت‌های دیکتاتور و آزاد وجود ندارد:

اول آنکه، تعریف دقیق و واحدی از مفاهیم آزادی و دیکتاتوری وجود ندارد. علیرغم آنکه این مفاهیم در نگاه نخست، مفاهیمی بدیهی و واضح هستند، اما در ادبیات سیاسی تعاریف مختلفی از آن‌ها وجود دارد. به همین نسبت، ارزیابی آزادی سیاسی در کشورها نیز بر اساس ملاک‌های مختلفی قابل انجام است. به‌عنوان مثال بر اساس:

- شیوه انتقال قدرت

- اصل پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری حکومت در برابر مردم

- شفافیت در امور سیاسی

- ایجاد رقابت بر مبنای احزاب

- و آزادی انتقاد و اعتراض.

گاه آزادی یا دیکتاتوری کشورها با شاخص «دموکراسی» سنجیده می‌شود. به‌عنوان مثال، شومپیتر نظام‌های سیاسی را بر اساس شیوه انتقال قدرت به دو گونه دموکراسی و دیکتاتوری تقسیم‌بندی می‌کند. در این تقسیم‌بندی کشورهای برخوردار از انتخابات آزاد و رقابتی، دموکراسی و کشورهای فاقد آن دیکتاتوری تعریف می‌شوند.

طبق این تعریف، حکومت‌های دموکراسی و انتخاباتی، دیکتاتوری نیستند؛ اما طبق دسته

۱ freedom of expression

دیگری از تعاریف، حکومت‌های دموکراتیک و انتخاباتی نیز می‌توانند اقدام به «سلب آزادی» کنند و به حکومت‌های دیکتاتور تبدیل شوند و حکومت‌های آزاد را می‌توان برحسب سیاست‌ها و رفتارهای آن‌ها نسبت به آزادی‌های فردی، آزادی‌های مدنی، آزادی‌های اقتصادی و آزادی‌های سیاسی تعریف کرد. خصوصاً شیوه رفتار حکومت‌ها در خصوص آزادی بیان که مهم‌ترین نحوه بروز آن، «انتقادات و اعتراضات سیاسی» است، حائز اهمیت است. در مخالفت و معاضدت با سیاست‌ها و عملکردهاست که حکومت‌ها خوی آزادمنشانه یا خوی دیکتاتوری خود را عیان می‌کنند و در این حالت، می‌توانند مورد قضاوت و ارزیابی حقیقی قرار گیرند. برخی دولت‌ها از سیاست انعطاف‌آمیز و حتی سازوکارهای قانونی در خصوص انتقاد و اعتراضات سیاسی شهروندان برخوردار هستند و در برخی کشورها، کوچک‌ترین اعتراض و انتقاد با سرکوب و حتی کشتار پاسخ داده می‌شود.

دلیل دومی که سبب می‌شود شاخص دقیق و جهان‌شمولی از حکومت‌های آزاد و دیکتاتور وجود نداشته باشد، فضای سیاسی و رسانه‌ای مسلط بر جهان است که با ابزارهای گسترده سیاسی و رسانه‌ای خود، تعاریف صحیح از حکومت‌های آزاد و دیکتاتوری را به تحریف می‌کشاند و با سنج‌های غیر بی‌طرفانه و سوگیرانه، درصدد تحمیل تعریف و تفکیک و طبقه‌بندی‌های مرسوم بر می‌آید. دولت‌های غربی که خود را داعیه‌دار آزادی و حقوق بشر می‌دانند، از طریق بنیادهای خاص و ابزارهای رسانه‌ای، خود و کشورهای دوست و متحدشان را تحت عنوان «کشورهای آزاد» معرفی می‌کنند و دولت‌ها و کشورهای رقیب یا دشمن خود را تحت عنوان «کشورهای دیکتاتور» نام‌گذاری می‌کنند.

بنابراین وجود و طراحی سازوکاری علمی و بی‌طرفانه که کشورها را بر مبنای شاخص‌های عینی و ملموس در خصوص آزادی و دیکتاتوری سیاسی درجه‌بندی و دسته‌بندی کند ضروری است. چنین شاخص‌گذاری عینی تاکنون صورت نگرفته است. همین دلیل، در بخشی از اذهان عمومی، تفکیک دقیقی از حکومت‌های آزاد و دیکتاتور جز با تکیه بر شاخص‌سازی‌های غربی وجود ندارد.

پژوهش پیش رو برای پرکردن این خلأ تحقیقاتی، از بین ملاک‌های مختلفی که برای تفکیک

حکومت‌های آزاد از حکومت‌های دیکتاتوری وجود دارد؛ با تمرکز بر شاخص «آزادی اعتراضات سیاسی» تلاش می‌کند بر اساس شاخص‌های عینی و عملیاتی، عینی و بی‌طرفانه و جهان‌شمول، ملاک‌های روشنی برای تفکیک و تقسیم‌بندی کشورها بر مبنای آزادی انتقاد و اعتراض ارائه کند تا هر محقق و تحلیلگری ورای عقیده و ایدئولوژی خود و فارغ از منافع ملی کشورها و سیاست‌های حکومت‌ها، بتواند به صورت محققانه و عملیاتی، میزان آزادی یا دیکتاتوری حکومت‌ها را بسنجد و آلودگی‌های غیرعلمی و جانب‌داری‌های سیاسی را از قضاوت خویش بزدايد.

این پژوهش از نوع مطالعه توصیفی-تحلیلی بوده و بررسی اسنادی و استدلالی جهت دستیابی به اهداف تحقیق در نظر گرفته شده است.

۱. پیشینه تحقیق

علیرغم شهرت و مسئله بودن موضوع «حکومت‌های دیکتاتوری و آزاد» تاکنون تحقیق مجزایی در خصوص معنایابی، تعریف و تشخیص آن‌ها از یکدیگر صورت نگرفته است. بیشترین آثار تولیدشده مرتبط با این حوزه مربوط به تعریف آزادی، آزادی بیان، اجزا و محدودیت‌های آن است. به عنوان نمونه، عبدالمجید سودمندی در مقاله «اجزا حق آزادی بیان در نظام بین‌المللی حقوق بشر» به بررسی آزادی بیان همچون «به رسمیت شناختن حق آزادی بیان برای همه انسان‌ها» در میثاق حقوق مدنی و سیاسی به صورت کلی پرداخته است (سودمندی، ۱۳۹۵: ۸۷-۱۱۴). همچنین میکائیل دیانی در مقاله «محدودیت‌های ناظر بر آزادی بیان رسانه‌ها در نظام حقوقی ایران و رویه دادگاه اروپایی حقوق بشر» به بیان برخی محدودیت‌های حقوقی آزادی بیان در ایران و دادگاه اروپایی حقوق بشر پرداخته است. درباره دیکتاتوری یا حکومت‌های دیکتاتور، فقر منابع پژوهشی مشهودتر است. در این مورد، نویسندگان مقاله «جستاری روان‌شناختی با تأثیرات جامعه‌شناختی بر رفتارشناسی رهبران دیکتاتور سیاسی با تأکید بر آموزه‌های علوم جنایی» با تعریف خاص از حکومت‌های دیکتاتور (دیکتاتوری‌های مطلقه) مؤلفه‌های روان‌پریشی در برخی رهبران دیکتاتور مثل صدام، قذافی، کیم جونگ ایل را بررسی نموده و اثر او فاقد طرحی برای شاخصه‌های

حکومت‌های دیکتاتوری یا مقایسه آن با حکومت‌های آزاد یا رهبران آن‌هاست. برخی آثار پژوهشی هم وجود دارند که به بررسی محدودیت‌های آزادی بیان در تلویزیون ایران، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، فضای سایبری و در اعلامیه اسلامی حقوق بشر پرداخته‌اند؛ همچون (ملکوتی و دیگران: ۹۵: ۱۵۷-۱۷۹)، (جلالی فراهانی، ۱۳۸۶: ۶۱-۱۰۰)، (قطبی و بهادری جهرمی: ۱۳۹۵: ۵۵-۱۵۰)، (احمدی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۵۳-۱۷۷).

کتاب «بررسی کیفی و تطبیقی آزادی بیان در سه کشور ایران، انگلیس و امریکا» نوشته شکری و میرزاپور، به تشریح انواع ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های آزادی بیان در سه کشور مذکور پرداخته است؛ به‌عنوان نمونه از مسدود کردن شبکه‌های اجتماعی در انگلیس، شنود مکالمات تلفنی مردم، سانسور یا حذف فیلم‌ها در سایت یوتیوب به‌عنوان نمونه اقدامات انگلستان علیه آزادی بیان نام برده است. همچنین دسترسی امریکا به اطلاعات شخصی کاربران گوگل، رسوایی واترگیت و حذف اطلاعات اینترنتی افراد توسط شرکت‌های اینترنتی به‌عنوان مصادیق نقض سیستماتیک آزادی بیان در امریکا عنوان شده است.

در خصوص اعتراض سیاسی نیز دو کتاب «اعتراض سیاسی و تغییر اجتماعی» نوشته دیوید ای. اپتر و چارلز اف. آندرین (اپتر، ۱۴۰۲) و کتاب «جنبش اجتماعی و اعتراض سیاسی: نظریه‌ها و رویکردها» نوشته کارل دیتراپ، وجود دارد که بیشتر به خاستگاه، فعالیت‌ها و نتایج انواع جنبش‌های اعتراض‌آمیز پرداخته‌اند (مواردی همچون خواسته‌های اقتصادی، قومی، ملی، مذهبی، فمینیستی، اقلیمی و مردم باورانه). این منابع نیز تصویر درستی از رفتار حکومت‌های مختلف نسبت به اعتراضات سیاسی و ارتباط آن با آزاد یا دیکتاتوری بودن حکومت ندارند.

لذا درباره تعریف دیکتاتوری یا تعیین شاخص‌ها و ملاک‌هایی برای حکومت‌های دیکتاتوری یا حکومت‌های آزاد، آثار پژوهشی خاصی وجود ندارد. پژوهش حاضر با هدف رفع این خلأ تحقیقاتی به دنبال شاخص‌سازی و تعیین ملاک‌هایی برای تعریف و تمییز حکومت‌های دیکتاتوری از آزاد نگاشته شده است.

۲. تعریف مفاهیم

۲-۱. آزادی

آزادی از جمله مفاهیم سهل و ممتنع در فلسفه، حقوق و سیاست است. چراکه به‌رغم سادگی، ارائه تعریفی جامع و مانع از آن آسان نیست. آزادی در لغت به معنی عشق، اختیار، حریت، خلاف بندگی و نیز قدرت انتخاب است (دهخدا، ۱۳۷۳: ۷۷). از نظر فلسفی، آزادی به معنای «اختیار» در برابر «جبر» است و در یک جمع‌بندی کلی، آزادی یعنی فقدان منع؛ نبود قید و بندها و موانعی که زندگی فردی و اجتماعی را محدود و مقید سازد. برخی نظریه‌پردازان، پنج مقوله از آزادی‌ها را طبقه‌بندی می‌کنند:

آزادی شخصی: مثل انتخاب مسکن، آزادی ازدواج، آزادی مذهب، آزادی انتخاب شغل، آزادی مالکیت، آزادی مدنی، آزادی اقتصادی، آزادی اجتماعی (امنیت)، آزادی سیاسی. از وجه سیاسی، آزادی به مفهوم امکانات فرد از لحاظ حقوق مدنی، اجتماعی و سیاسی در برابر قدرت دولت و جامعه است (علی بابایی و آقای، ۱۳۶۵). آزادی سیاسی واجد ارکان و سطوح متعددی است که عبارت‌اند از:

امکان مشارکت در امور سیاسی و سهیم بودن و مؤثر بودن در تصمیم‌گیری‌ها و تغییرها و تثبیت‌ها، امکان سرپیچی و پیشنهاد دادن، جرئت انتقاد و اعتراض و حتی مخالفت، توانایی استفاده از فرصت‌ها و فقدان اغوا و فریب از طرف دولت و نهادهای قدرت، امنیت شهروندان و احزاب برای گفتن، نوشتن، مصونیت از تعرض، آسیب، ترس و وحشت و ناامنی در برابر انتقاد (فراهانی، ۱۳۸۹).

در برخی دیگر از تعاریف، همه آزادی‌های مربوط به حوزه حکومت، تحت عنوان «آزادی‌های عمومی» نامیده می‌شوند و مصادیق آن شامل: آزادی عقیده و بیان، آزادی اجتماعات، آزادی رفت و آمد، آزادی کسب و کار، آزادی اطلاعات، آزادی تن، آزادی آموزش و پرورش، آزادی مطبوعات و... است.

۲-۲. دیکتاتوری^۱

از نظر لغوی، دیکتاتوری سیطره، خودرایی، استبداد، مطلق‌العنانی عمل دیکتاتور و حکومت مطلقه فرد یا گروه یا طبقه است بدون اینکه ملازم رضایت مردم باشد. حکومت‌های دیکتاتوری اعم از اینکه تحت اراده یک شخص یا گروه یا طبقه (حزب، ارتش، پرولتاریا و...) باشند، جنبه مشترکی دارند که دیکتاتوری را مشخص می‌کند و آن معمولاً با سرکوب آزادی اندیشه و بیان توده‌ها، به منظور حفظ برتری (Cassinelli, 1960, p. 68) و ثبات کامل سیاسی و اجتماعی دیکتاتوری‌ها صورت می‌گیرد. در نظام‌های دیکتاتوری، استفاده از ابزار سرکوب به جای اعطای امتیاز به معترضان و سهیم کردن آنان در قدرت سیاسی، از جذابیت بیشتری برای نظام سیاسی برخوردار است (پرسون و تابلینی، ۲۰۰۰).

در تعریفی دیگر، دیکتاتوری به‌عنوان شکلی از حکومت تعریف می‌شود که در آن قدرت مطلق در دست یک شخص، یک باشگاه کوچک یا یک سازمان دولتی متمرکز است که هدف آن از بین بردن پلورالیسم سیاسی است (Olson, 1993, p. 76). به این ترتیب، دیکتاتوری با سرکوب سیاسی و طرد مخالفان (بالقوه و بالفعل) شناخته می‌شود. دیکتاتوری با شاخص‌هایی چون فقدان آزادی بیان، فقدان آزادی دین، فقدان آزادی انتخاب حزب سیاسی، فقدان انتخابات آزاد، فقدان رسانه‌های آزاد و غیروابسته به حکومت، فقدان توزیع قدرت سیاسی، عدم استقلال احزاب و نهادهای سیاسی، عدم احترام به حاکمیت قانون، عدم توجه به باورهای جامعه و... شناخته می‌شود. به تعبیر فرانتس نویمان، دیکتاتوری آن نوع قدرت سیاسی است که توسط یک فرد یا گروه اعمال می‌شود و در اعمال آن هیچ مانع و محدودیتی وجود ندارد (رضوی، ۱۳۷۴: ۵۷۵).

به گفته باربارا گادز، دیکتاتوری به پنج نوع طبقه‌بندی می‌شود که عبارت‌اند از:

۱. دیکتاتوری نظامی: قدرت در دست یک یا چند افسر نظامی است.
۲. دیکتاتوری شخصی: قدرت در دست یک شخص است و اغلب با مرگ دیکتاتور

فرومی ریزد.

۳. دیکتاتوری تک‌حزبی: حکومت‌هایی که در آن یک حزب سیاسی بر سیاست تسلط دارد.

۴. دیکتاتوری سلطنتی: یک شخص با وراثت، تمام اختیارات کشور را به دست می‌گیرد.

۵. دیکتاتوری ترکیبی: در این دیکتاتوری ترکیبی از اشخاص، افراد نظامی و احزاب، قدرت را در دست دارند (Lessone from history, 2021).

۲-۳. اعتراض سیاسی

اعتراض در لغت به معنی انتقاد، بازخواست، ایراد، تعرض، مؤاخذه و واخواهی است (معین، ۱۳۸۱: ۱۶۸). اعتراض، حقی از حقوق مدنی و سیاسی است که دارای دو نوع فردی و جمعی است. در اعتراض فردی، فرد خود و منافعش را در معرض خطر می‌بیند و به بیان خواسته خود دست می‌زند (تیلا، ۱۳۹۵: ۱۰۸). در اعتراض جمعی، افراد بیشتری به دلیل نارضایتی، یا احساس محرومیت نسبی و بی‌عدالتی اعتراض می‌کنند (دیتراپ، ۱۳۹۵: ۱۵۸). ماهیت و پیام هر اعتراض می‌تواند حقوقی، اجتماعی، اقتصادی و یا سیاسی باشد (Lanza, 2019: 5).

اعتراض سیاسی به رفتار جمعی همه یا بخشی از جامعه نسبت به قدرت رسمی یعنی دولت و حاکمیت اطلاق می‌گردد که هدفش مخالفت در حوزه امر سیاسی است (اپتر، ۱۳۸۰: ۳۶). اعتراض سیاسی می‌تواند مسالمت‌آمیز یا خشونت‌آمیز باشد، فردی باشد یا گروهی، قانونی باشد یا غیرقانونی. شیوه‌های اعتراض برحسب شرایط تاریخی و فرهنگی هر جامعه متفاوت است (گیدنز، ۱۳۸۳: ۶۷۲). اعتراض به اشکال گوناگون مثل اعتراض امن، اعتراض مسالمت‌آمیز، اعتراض خشونت‌آمیز و به شیوه‌های گوناگون از جمله گفتاری (ایراد سخنرانی، دادن شعار، رسانه‌های مختلف جمعی، یا سکوت)، نوشتاری (کتب، نشریات، مقالات، امضای طومار یا نامه اعتراضی) یا به صورت عملی (برگزاری تجمعات اعتراضی، اعتصاب، تحصن) بروز می‌یابد (موسوی و بنایی، ۱۳۹۹: ۳۹).

اعتراض سیاسی خشونت‌آمیز (اعتراض غیرقانونی خشونت‌آمیز)	اعتراض سیاسی مسالمت‌آمیز (اعتراض غیرقانونی ولی بدون خشونت)	اعتراض سیاسی امن (اعتراض قانونی)
انتقادات و اعتراضات سیاسی در فضای رسانه‌ای به همراه توهین، افترا، ابراز تهدید یا تحریک به خشونت	انتقادات و اعتراضات سیاسی به سیاست‌های اصلی و خطوط قرمز سیاسی (ساختار قانون اساسی یا سیاست‌های کلان)	انتقاد از سیاست‌ها و کارگزاران حکومتی (با حفظ ساختار حکومت) در فضای خصوصی و عمومی
تظاهرات توأم با درگیری با نیروهای انتظامی امنیتی	اعتصاب یا تحصن غیرقانونی	امضای طومار یا نوشتن نامه اعتراضی و ارسال به مقامات یا رسانه‌ها
فعالیت‌های غیرقانونی تخریب‌گرانه مثل بستن خیابان، آتش زدن وسایلی مثل سطل آشغال یا لاستیک	تجمع آرام مقابل برخی ادارات یا سازمان‌های دولتی (بدون مجوز)	مراجعه به نمایندگان مجلس یا مسئولان جهت بیان اعتراض
حمله به ادارات دولتی، بانک‌ها یا اماکن مسئول وضعیت فعلی	تظاهرات مسالمت‌آمیز خیابانی و بدون درگیری	برگزاری تجمعات قانونی با مجوز رسمی حکومت
عملیات مسلحانه برای سرنگون کردن حکومت (سلاح سرد یا گرم)		اعتصاب یا تحصن‌های قانونی
اقدام به کشتن یا ضرب و جرح افراد (مسئولان یا هواداران حکومت و...)		

جدول شماره ۱- انواع اعتراض سیاسی (منبع: نگارنده)

۳. چارچوب نظری: نظریه انتقادی

نظریه انتقادی یکی از مهم‌ترین نظریات عرصه بین‌الملل است که با نقد شرایط حاکم و جریان مسلط در پی شناسایی عناصر محدودیت‌زا و ناقص اصول و حقوق انسانی است. این

نظریه با آثار و پژوهش‌های ماکس هورکهایمر^۱، والتر بنیامین^۲، تئودور آدورنو^۳، اریک فروم^۴، هربرت مارکوزه^۵ و آخرین چهره آن یورگن هابرماس، مکتب فرانکفورت را نوسازی کرده و تلاش می‌کند با توسل به نقد درونی، نظم مسلط سیاسی و اجتماعی دوران مدرنیته را به چالش بکشد و زیر سؤال ببرد (دردریان و دیویتاک، ۱۳۸۰: ۴۱). انتقادگرایان با انتقاد از وضع موجود و خصوصاً نظریه‌های موجود در حقوق بین‌الملل بر این باورند که هیچ‌کدام از نظام‌های حذفی از آزمون اخلاقی خود سربلند بیرون نمی‌آید؛ جز آنکه بتواند رضایت همگان خصوصاً آنان که قرار است از ترتیبات اجتماعی حذف شوند را به دست آورد (لینکلتر، ۱۳۸۹: ۲۷۳). به این معنا که ساحت سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری بایستی به‌گونه‌ای باشد که رضایت همگان و نه فقط عده یا کشورهای خاصی را کسب کند. بر این اساس، نظریه انتقادی می‌تواند برای صورت بخشیدن به یک نظم جایگزین راهنما باشد. نظریه انتقادی در عرصه سیاست و حقوق بین‌الملل می‌تواند به مثابه نقد و بررسی رویکردهای حاکم و محافظه‌کارانه (حافظ نظم موجود) و کوشش در جهت ارائه رویکردی جدید برای ساختن الگوی مطلوب باشد که نسبت به رویکردهای قبلی از کارایی بیشتری برخوردار باشد.

از منظر نظریه انتقادی، روابط بین‌الملل، آزادی و تفکر جهانی را نمی‌توان به مرزهای کشور یا دولتی خاص محدود ساخت، بلکه بایستی آن را به همه بشریت تعمیم داد (لینکلتر، ۱۳۸۹: ۴۶۷).

در این پژوهش تلاش شده تا از نظرگاه انتقادی به بحث ملاک‌گذاری و تقسیم کشورها به آزاد یا دیکتاتور پرداخته شود.

۱ Horkheimer

۲ Walter Benjamin

۳ Teodor Adorno

۴ Erich Fromm

۵ Herbert Marcuse

۴. یافته‌های تحقیق:

۴-۱. مرزها، مقیدات و محدودیت‌های آزادی اعتراض سیاسی در اسناد بین‌المللی

حق اعتراض سیاسی و حق آزادی بیان، به دلیل ارتباط با حقوق سایر افراد، محدود است و از این رو گستره اعمال آن توسط حکومت‌ها محدود می‌شود. چراکه آزادی مطلق بیان می‌تواند به آزادی دیگران، آبرو و حیثیت، امنیت ملی و منافع ملی جامعه آسیب بزند. لذا در هیچ جامعه و کشوری آزادی مطلق سیاسی وجود ندارد. از لحاظ نظری نیز آزادی مطلق، هرج و مرج است و در هر کشور و حکومتی، انواعی از منع‌های نوشته و نانوشته وجود دارد و هنجارها، ارزش‌ها و ساختارهای هر جامعه، آزادی فکر و بیان را محدود می‌کنند؛ بنابراین آزادی بیان، حقی است که در برخی موارد باید تحدید شود و این امر در نگرش حقوق بشر در جهان، پذیرفته شده و کاملاً موجه است (قاری سیدفاطمی، ۱۳۸۹: ۱۳۹-۱۴۱).

از سوی دیگر، محدودیت‌پذیری حق آزادی بیان، آن را به حقی شکننده و لغزنده مبدل می‌سازد که دولت‌ها و قدرت‌ها با تمسک به همین امر امکان توجیه این محدودیت‌ها را برای افکار عمومی دارند. دولت‌ها، قدرت‌ها، اکثریت یک جامعه، یا حتی اقلیتی قدرتمند در یک کشور، از طریق این توجیه، می‌توانند از انتقادات و اعتراضات به حق دیگران با توجه به مغایرت آن‌ها با حقوق دیگران، یا امنیت و منافع و مصالح ملی، سوءاستفاده کنند و هر نوع صدای مخالف خویش را خاموش سازند؛ یا آنکه اقدامات خلاف انسانیت و ناقض حقوق بشر را در پشت نقاب تحدیدات ضروری و موجه پنهان نمایند (احمدی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۵۴).

همین موضوع، تعیین شاخص و ملاک‌هایی برای محدودیت‌های آزادی‌های سیاسی را ضروری و حیاتی می‌کند. بعضی محققان، ضمن قبول تعیین حدودمرز حقوق بشری و از جمله آزادی بیان و آزادی‌های سیاسی، برای پیشگیری از سوءاستفاده دولت‌ها و تحدیدهای ناموجه، اصل عقلانی و اخلاقی «لاضرر» را به عنوان سنجه‌ای شایسته و ملاک تشخیص محدودیت‌های موجه از محدودیت‌های ناموجه معرفی می‌کنند (قاری سیدفاطمی، ۱۳۸۹: ۱۴۱-۱۴۲).

علاوه بر قوانین هر کشور، اسناد بین‌المللی حقوق بشر نیز تلاش کرده‌اند مرز آزادی بیان و آزادی‌های سیاسی را تا حد ممکن ترسیم کنند. در این اسناد، به‌جز برخی مصادیق محدود حقوق بشری همچون ممنوعیت شکنجه و ممنوعیت بردگی، بسیاری از مصادیق حقوق بشر، عادی یا مشروط شناخته می‌شوند و می‌توان محدودیت‌هایی را بر آن‌ها اعمال کرد. به‌عنوان مثال، آزادی بیان، حق آزادی آموزش، حق داشتن مالکیت و امنیت، حق مشارکت در انتخابات آزاد، از این جمله هستند و اعمال پاره‌ای محدودیت‌ها بر آن‌ها اصلی پذیرفته شده است (معمدنژاد، ۱۳۸۳: ۶۶). محدودیت‌های آزادی بیان و آزادی‌های سیاسی در برخی اسناد بین‌المللی حقوق بشری از این قرار هستند:

اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱ در بند ۲ ماده ۲۹ اعلامیه، برای حقوق و آزادی‌ها این محدودیت‌ها را برشمرده است: حقوق و آزادی‌های سایر انسان‌ها، اخلاق، نظم عمومی و رفاه همگانی (مهرپور ۱۳۸۳: ۲۳۲؛ قاری سید فاطمی، ۱۳۸۹: ۱۴۵).

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز در ماده ۱۹ حق آزادی بیان را به رسمیت می‌شناسد، اما در بند ۳ محدودیت‌هایی نظیر احترام به حقوق و حیثیت دیگران، حفاظت از امنیت ملی یا نظم عمومی و نیز اخلاق و بهداشت همگانی که قانون برقرار کرده را لازم و ضروری دانسته است.

کنوانسیون اروپایی حقوق بشر نیز در بند ۲ ماده ۱۰، مقیدات و شروطی نظیر حفظ تمامیت ارضی کشورها، حفاظت از امنیت ملی، جلوگیری از جرم و آشوب، حراست از بهداشت یا اخلاق عمومی، حفظ حیثیت و حقوق دیگران، منع افشای اطلاعات محرمانه و همچنین حفظ صلاحیت و بی‌طرفی دستگاه قضایی را به‌عنوان محدودیت‌های آزادی بیان ذکر می‌کند؛ گرچه کنوانسیون اروپایی، محدودیت‌های جزئی‌تری را نسبت به سایر اسناد بین‌المللی بیان کرده است، اما اغلب این شروط و مقیدات، همچنان کلی و مبهم هستند،

۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر، یک پیمان بین‌المللی است که در سال ۱۹۴۸ در مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسیده و شامل ۳۰ ماده است. این اعلامیه به تشریح دیدگاه سازمان ملل درباره حقوق بشر می‌پردازد. مفاد این اعلامیه، حقوق بنیادین مدنی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی که بایستی آحاد بشر از آن برخوردار باشند را مشخص کرده است.

خصوصاً اینکه دادگاه اروپایی حقوق بشر به دولت‌ها این امکان و اختیار را می‌دهد تا کنوانسیون را برحسب شرایط خود تفسیر کنند (قاری سید فاطمی، ۱۳۸۹: ۱۵۴).

کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر در ماده ۱۳، خطوط قرمز آزادی بیان را برمی‌شمرد. مواردی همچون: احترام به حقوق یا حیثیت دیگران، حمایت از امنیت ملی، نظم عمومی یا بهداشت یا اخلاق عمومی. ماده ۳۰ این کنوانسیون اعلام می‌دارد که مقیدات و محدودیت‌های آزادی بیان بایستی در چارچوب قانون و در جهت حفظ مصالح عمومی باشد. اگرچه در کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، به منظور کاهش دامنه محدودیت‌های آزادی بیان، تمهیداتی مقرر شده، باین حال نظریه تفسیری دیوان آمریکایی حقوق بشر درباره واژه «قانون» که مصوبات قوه مجریه را نیز جزئی از قانون می‌داند، نگران‌کننده است (Mendel, 2008: 1)؛ چراکه حق ایجاد محدودیت بر آزادی بیان را نه تنها به قانون‌گذاران بلکه به قوه مجریه نیز اعطا می‌کند.

در میان اسناد منطقه‌ای، منشور آفریقایی حقوق بشر در ماده ۲۷ خود، منفعت عمومی را به‌عنوان یکی از محدودیت‌های آزادی بیان به رسمیت شناخته است.

در نظام حقوقی ایران دو موضوع موازین اسلام و مصلحت کشور نیز به‌عنوان محدودیت‌های آزادی بیان ذکر شده است (اصل ۱۷۵ قانون اساسی).

با توجه به موارد گفته‌شده، مهم‌ترین محدودیت‌های ماهوی آزادی بیان در اسناد بین‌المللی حقوق بشر عبارت‌اند از: اخلاق، امنیت ملی، منفعت عمومی، نظم عمومی، حقوق، حیثیت دیگران و حمایت از سلامت کودکان. در کنار این محدودیت‌ها هر حکومتی در تعریف خود از منافع ملی یا نظم عمومی یا اخلاق، قیود و شرایط و خطوط قرمز دیگری را نیز بر آزادی بیان قرار می‌دهد.

اما در این میان، علیرغم اینکه در نگاه نخست به نظر می‌رسد هر کدام از این مقیدات و محدودیت‌ها، مفاهیمی کاملاً واضح، شفاف و بی‌نیاز از تعریف هستند؛ این مفاهیم مفاهیمی کلی و کش‌دار هستند که قابلیت تفاسیر مختلف را دارند و هر حکومتی بنا به برداشت‌های خود، آن‌ها را تفسیر و معنایابی می‌کند.

به‌عنوان نمونه، ممکن است تعریف هر یک از این مفاهیم در یک کشور با کشور دیگر متفاوت باشد. مثلاً عناصر اخلال در نظم عمومی در جامعه دین‌دار مثل ایران با عناصر اخلال یک جامعه لائیک مثل فرانسه یکسان نیست (گرچی، ۱۳۹۱: ۱۰۵-۱۰۷).

یا به دلیل متغیر بودن امنیت ملی و تأثیرپذیری آن از شرایط زمانی و مکانی، ممکن است پخش یک خبر یا برنامه تلویزیونی یا حتی نمایش یک فیلم خاص، در یک کشور، مغایر امنیت ملی تلقی شود و در کشور دیگری مغایر نباشد. یا آنکه در برهه‌ای از زمان، مخالف منافع ملی باشد و در مقطع زمانی دیگری چنین نباشد. به‌عنوان مثال، هیئت سانسور هند، سال‌ها از نمایش فیلمی تحت عنوان «راه حل نهایی» به دلیل مغایرت با امنیت ملی هندوستان جلوگیری کرد، اما همین فیلم پس از مدت‌ها در سال ۲۰۰۴ مجوز نمایش کسب کرد و مغایر امنیت ملی تلقی نشد (Subhradipita, 2008: 68).

۲-۴. خلأهای مفهومی و شاخص‌سازی برای تفکیک حکومت‌های آزاد و حکومت‌های

دیکتاتوری

بر مبنای چارچوب‌های نظریه انتقادی، یکی از مختصات نظریه‌های مسلط، بی‌توجهی به ارزش‌ها و هنجارهایی است که با منافع جریان مسلط موافق نباشند (Cox, 1986: 55). به همین دلیل، بنیادهای خاصی در کشورهای غربی وجود دارند که مأموریت رتبه‌بندی و برچسب‌گذاری کشورها به «آزاد» و «غیرآزاد (دیکتاتور)» را با توجه به منافع جریان مسلط غربی انجام می‌دهند.

به‌عنوان مثال، برخی از این مؤسسات عبارت‌اند از:

مؤسسات آزادی سنج	دولت حامی
موسسه خانه آزادی، (Freedom House) موسسه کاتو، (cato)	امریکا
بنیاد هریتیج، (The Heritage Foundation) بنیاد گزارشگران بدون مرز، (Reporters Without Borders)	فرانسه
موسسه فریزر (Fraser Institute)	کانادا
بنیاد آزادی فردریش نائومان، (the Friedrich)	آلمان

(Naumann Foundation for Freedom	
بنیاد پیشرفت آزادی، (The Foundation for (the Advancement of Liberty	اسپانیا

جدول شماره ۲- مؤسسات آزادی سنج در کشورهای غربی (منبع: یافته‌های پژوهش).

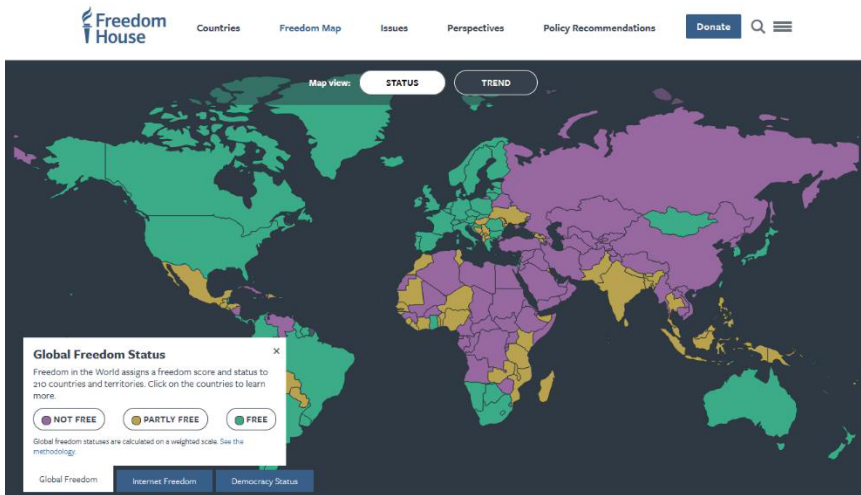
هر یک از این مؤسسات، با ایدئولوژی و خط‌مشی و سیاست‌گذاری‌های خاص دولت‌های خود، اقدام به رتبه‌بندی کشورها بر اساس آزادی‌های سیاسی، آزادی‌های اقتصادی، آزادی مطبوعات و... می‌کنند و عموماً به صورت سالانه گزارش‌هایی از کشورهای آزاد و کشورهای دیکتاتور ارائه می‌دهند. نکته حائز اهمیت آن است که این رتبه‌بندی‌ها برحسب شاخص‌ها و ملاک‌های ایدئولوژی محور این مؤسسات و دولت‌های پشتیبان آن‌ها صورت می‌گیرد و ارزیابی و سنجش این شاخص‌ها نیز اغلب با اخبار و اطلاعات جانب‌دارانه، شواهد و گواهی‌های شخصی و فردی و بر اساس منافع این مؤسسات و میزان دوری و نزدیکی آن‌ها به دولت‌های غربی سنجیده می‌شود؛ نه بر اساس شاخص‌های علمی و عملیاتی بی‌طرفانه و جهان‌شمول.

نگاهی به رتبه‌بندی این مؤسسات نشان می‌دهد تقسیم و دسته‌بندی کشورها بر اساس ارزش‌ها و ایدئولوژی کشور یا بنیاد گزارش‌دهنده، بر اساس رویکردها و سیاست‌های داخلی و خارجی این کشورها و به شکل سلیقه‌ای و نسبی صورت می‌گیرد، نه با شاخص‌های عینی، قابل اندازه‌گیری و بی‌طرفانه. حتی گاه این تقسیم‌بندی بر اساس نزدیکی یا دوری یک کشور به سیاست‌های کشور مذکور خصوصاً ایالات متحده صورت می‌گیرد، نه ملاک‌های واقعی. در این گزارش‌ها کشورهای غربی مثل انگلستان، امریکا، فرانسه در صدر فهرست کشورهای آزاد و حامی حقوق بشر و دارای رتبه بالای آزادی طبقه‌بندی می‌شوند حال آنکه این کشورها سیاست‌ها و برخوردهای سخت‌گیرانه و خشونت‌آمیزی را علیه منتقدان سیاسی اعمال می‌کنند.

قدیمی‌ترین موسسه آزادی سنج، موسسه خانه آزادی در امریکا است که از سال ۱۹۷۲ سالانه کشورها را بر اساس حقوق سیاسی و آزادی‌های مدنی طبقه‌بندی می‌کند.^۱ بودجه این

^۱ <https://reliefweb.int/report/uzbekistan/world-freedom-house-ranks-most-repressive-countries>

موسسه به صورت رسمی از طریق دولت فدرال امریکا تأمین می‌شود و این وابستگی مالی، طبیعتاً با شعار استقلال موسسه در تعارض است و خود را در گزارش‌ها و ارزیابی‌ها عیان می‌کند. خانه آزادی کشورهای جهان را به سه دسته کشورهای آزاد، آزاد تا حدی آزاد، غیر آزاد تقسیم می‌کند^۱ و تقریباً تمامی کشورهای غربی را در دسته آزاد و تقریباً تمامی کشورهای مخالف امریکا و غرب را در دسته غیر آزاد طبقه‌بندی می‌نماید.

به‌عنوان یک مثال از جانب‌دارانه و سوگیرانه بودن گزارش‌ها، این موسسه، وضعیت آزادی در ایران را وخیم‌تر از کشورهای جنگ‌زده، فاقد دموکراسی تثبیت‌شده و حتی فاقد امنیت مثل عراق، افغانستان و پاکستان معرفی می‌کند! ایران در مجموع ۱۶ امتیاز از ۱۰۰ امتیاز مربوط به دسترسی کامل به آزادی‌های سیاسی و مدنی را به خود اختصاص داده است. حال آنکه افغانستان ۲۷ امتیاز دارد. عراق ۲۹ امتیاز، ترکیه ۳۲ امتیاز و پاکستان ۳۷ امتیاز را از مجموع ۱۰۰ امتیاز کسب کرده‌اند.^۲

سازمان گزارشگران بدون مرز^۳ سازمان دیگری است که از سال ۲۰۰۲ کشورها را برحسب آزادی مطبوعات به چند طیف: دارای وضعیت خوب، وضعیت رضایت‌بخش، مشکلات

۱. <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2024>.

۲. <https://www.dw.com/fa/a-56761835>.

۳. و بسایت: <https://rsf.org/>

قابل توجه، وضعیت دشوار یا وضعیت بسیار جدی رتبه‌بندی می‌کند. این سازمان در گزارش سال ۲۰۲۲ خود ادعا کرده ایران از میان ۱۸۰ کشور جهان، در قعر جدول و رتبه ۱۷۸ را به خود اختصاص داده است.^۱

بنیاد پیشرفت آزادی در اسپانیا نیز سازمان نوظهوری است که از سال ۲۰۱۶ فهرستی با نام «فهرست جهانی آزادی اخلاقی» منتشر می‌کند و کشورها را با شاخص‌هایی نظیر آزادی مذهبی، آزادی اخلاق زیستی، آزادی مواد مخدر، آزادی جنسی و آزادی خانواده و جنسیت تقسیم‌بندی می‌کند.^۲

همچنین بنیاد هریتیج نیز بر اساس آزادی‌های اقتصادی کشورها را به کشورهای آزاد، عمدتاً آزاد، نسبتاً آزاد، عمدتاً غیرآزاد و سرکوب شده تقسیم‌بندی می‌کند.

موسسه دیگر، موسسه آمریکایی «کاتو»^۳ (cato) است که به همراه موسسه کانادایی «فریزر»^۴ (Fraser Institute) و مؤسسه آلمانی لیبرالس در بنیاد آزادی فردیش نائومن، سالانه فهرستی تحت عنوان «فهرست آزادی انسان» را به‌طور مشترک منتشر می‌کنند.^۵ در رتبه‌بندی موسسه کاتو^۶ از آزادترین کشورها: سوئد، هلند، کانادا، آلمان، انگلستان و امریکا که در سرکوب اعتراضات سیاسی از جمله اعتراضات علیه اسرائیل، خشونت‌آمیز و محدودگر رفتار می‌کنند، در صدر آزادترین کشورها قرار داده شده‌اند.

۱ <https://pars.euronews.com/2022/05/03/rsf-s-2022-world-press-freedom-index-iran-ranked-178-out-of-180-countries>

۲ <https://www.elmundofinanciero.com/adjuntos/98982/WIMF-2022.pdf>

۳. وبسایت موسسه کاتو: <https://www.cato.org>

۴. وبسایت موسسه فریزر: <https://www.fraserinstitute.org>

۵ <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/freedom-index-by-country>

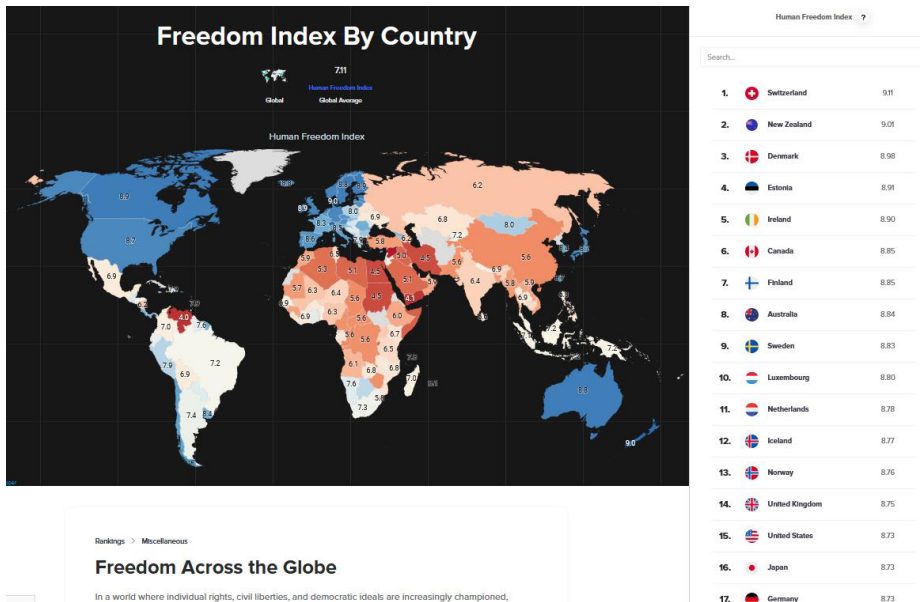
۶ <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2023-01/human-freedom-index-2022.pdf>

The Human Freedom Index 2022

Rank	Freedom rank change (2019–2020)	Country/Territory	Personal freedom	Economic freedom	Human freedom	Freedom score change (2019–2020)	
1	0	Switzerland	9.35	8.37	8.94	▼ 0.23	
2	0	New Zealand	9.09	8.27	8.75	▼ 0.29	
3	▲ 2	Estonia	9.28	7.95	8.73	▼ 0.21	
4	▼ 1	Denmark	9.17	8.09	8.72	▼ 0.29	
5	▼ 1	Ireland	9.30	7.86	8.70	▼ 0.25	
6	▲ 1	Sweden	↔	9.45	7.56	8.66	▼ 0.19
7	▲ 3	Iceland	9.29	7.73	8.64	▼ 0.20	
8	▼ 2	Finland	↔	9.33	7.64	8.62	▼ 0.25
9	▲ 4	Netherlands	↔	9.12	7.75	8.55	▼ 0.25
10	▼ 3	Luxembourg	9.23	7.54	8.53	▼ 0.32	
11	0	Australia	8.85	8.04	8.51	▼ 0.32	
11	▲ 1	Norway	↔	9.17	7.58	8.51	▼ 0.30
13	▼ 6	Canada	↔	8.95	7.81	8.47	▼ 0.38
14	▼ 1	Taiwan	8.98	7.68	8.44	▼ 0.36	
15	▲ 7	Latvia	8.89	7.77	8.42	▼ 0.20	
16	0	Japan	8.80	7.82	8.39	▼ 0.36	
17	▲ 2	Lithuania	8.71	7.82	8.34	▼ 0.38	
18	▲ 5	Czech Republic	8.75	7.75	8.33	▼ 0.28	
18	0	Germany	↔	8.81	7.65	8.33	▼ 0.40
20	▼ 5	United Kingdom	↔	8.72	7.71	8.30	▼ 0.49
21	▲ 3	Belgium	8.92	7.37	8.27	▼ 0.28	
22	▼ 1	Austria	↔	8.76	7.56	8.26	▼ 0.42
23	▼ 7	United States	↔	8.42	7.97	8.23	▼ 0.52
24	▲ 5	Malta	8.54	7.72	8.20	▼ 0.23	
24	▼ 4	Portugal	8.75	7.43	8.20	▼ 0.49	
26	▲ 8	Armenia	8.35	7.84	8.14	▼ 0.18	
26	▲ 13	Bahamas, The	8.94	7.02	8.14	▼ 0.01	
28	▼ 2	Cyprus	8.59	7.49	8.13	▼ 0.36	
29	▼ 1	Cabo Verde	8.49	7.60	8.12	▼ 0.32	
30	▲ 5	Korea, Rep.	8.60	7.42	8.11	▼ 0.20	
31	▼ 5	Spain	8.40	7.63	8.08	▼ 0.41	
32	▼ 7	Chile	8.41	7.56	8.06	▼ 0.44	

Rank	Freedom rank change (2019–2020)	Country/Territory	Personal freedom	Economic freedom	Human freedom	Freedom score change (2019–2020)	
131	▼ 5	Azerbaijan	↔	5.35	6.21	5.70	▼ 0.32
132	▲ 2	Vietnam	5.08	6.42	5.64	▼ 0.10	
133	▼ 6	Brunei Darussalam	4.29	7.21	5.62	▼ 0.34	
134	▼ 1	Oman	↔	4.79	6.65	5.57	▼ 0.20
135	▲ 14	Myanmar	5.29	5.93	5.56	▲ 0.16	
136	▲ 15	Congo, Rep.	5.88	5.08	5.55	▲ 0.22	
136	▲ 1	Morocco	4.84	6.55	5.55	▼ 0.13	
138	▲ 4	Mauritania	5.12	6.13	5.54	▼ 0.02	
139	▲ 3	Bangladesh	5.23	5.89	5.51	▼ 0.05	
139	▲ 1	Djibouti	5.02	6.21	5.51	▼ 0.12	
141	▲ 6	Bahrain	↔	4.07	7.47	5.49	▲ 0.06
141	▲ 5	Tajikistan	4.70	6.60	5.49	▲ 0.05	
143	▼ 6	Central African Republic	5.51	5.40	5.47	▼ 0.21	
144	▼ 9	Eswatini	5.23	5.76	5.45	▼ 0.28	
144	▼ 12	Guinea	5.16	5.84	5.45	▼ 0.37	
146	▼ 9	Lao PDR	4.69	6.50	5.44	▼ 0.24	
146	▼ 1	Pakistan	↔	5.02	6.03	5.44	▼ 0.04
148	▼ 13	Ethiopia	↔	5.31	5.58	5.42	▼ 0.31
149	▼ 5	Congo, Dem. Rep.	5.41	5.36	5.39	▼ 0.10	
150	0	Cameroon	5.04	5.76	5.34	0.00	
151	▲ 1	Zimbabwe	↔	5.79	4.48	5.25	▼ 0.05
152	▲ 1	China	↔	4.47	6.27	5.22	▼ 0.05
153	▼ 5	Chad	4.96	5.55	5.20	▼ 0.21	
154	▲ 1	Algeria	5.13	5.12	5.13	▲ 0.05	
155	▲ 3	Libya	↔	4.94	4.95	4.95	▲ 0.23
156	0	Burundi	4.22	5.67	4.82	▼ 0.09	
157	▼ 3	Iraq	↔	4.25	5.51	4.77	▼ 0.35
158	▲ 1	Somalia	↔	3.71	6.03	4.67	▼ 0.04
159	▼ 2	Saudi Arabia	↔	2.98	6.78	4.56	▼ 0.21
160	▲ 2	Sudan	4.38	4.21	4.31	▲ 0.27	
161	▼ 1	Egypt, Arab Rep.	3.32	5.61	4.28	▼ 0.07	
162	▼ 1	Iran, Islamic Rep.	↔	3.76	4.96	4.26	▼ 0.01
163	▲ 1	Venezuela, RB	4.65	3.32	4.09	▲ 0.19	
164	▼ 1	Yemen, Rep.	2.71	5.67	3.94	▼ 0.05	
165	0	Syrian Arab Republic	2.34	4.63	3.30	▼ 0.06	

رتبه‌بندی کائو از غیرآزادترین کشورها!؛ عربستان سعودی و کشورهای جنگ‌زده زیمبابوه، لیبی، اتیوپی، بالاتر از ایران! همچنین در رده‌بندی مشترک کاتو - فریزر - نائومن، کشورهای غربی در صدر لیست آزادترین کشورها قرار گرفته‌اند؛ و علیرغم وجود شدیدترین سرکوب‌ها در اعتراضات سیاسی، انگلستان در رتبه ۱۴، آمریکا در رتبه ۱۵ و آلمان در رتبه ۱۷ آزادترین کشورها گنجانده شده‌اند.

لیست کشورهای آزاد از نظر کاتو - فریزر - نوبمان ۲

در این رتبه‌بندی مشترک سه کشور غربی، کشورهای مخالف آمریکا همچون ایران در رده ۱۵۸ و یمن در رتبه ۱۶۱ جهان قرار داده شده، درحالی‌که کشورهایی که دارای روابط بهتری با کشورهای غربی هستند مثل قطر، امارات، عمان، بحرین، عربستان که نظام پادشاهی دارند و حتی یک انتخابات در تاریخ خود برگزار نکرده‌اند، در رده‌های بهتر جا گرفته‌اند! به‌عنوان مثال بارز در بی‌طرف نبودن این رتبه‌بندی‌ها، عربستان در رتبه ۱۵۳ (سه پله

1 <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2023-01/human-freedom-index-2022.pdf>

2 <https://www.datapandas.org/ranking/freedom-index-by-country>

بالاتر از ایران) قرار دارد که نه تنها فاقد نظام انتخاباتی و دموکراسی است بلکه با اعدام مخالفان مذهبی (حتی نوجوانان) و کشتن روزنامه‌نگاران مثل جمال خاشقچی به سرکوب و اختناق سیاسی زبانزد است.

125.		Azerbaijan	6.16		137.		Turkey	5.79		155.		Iraq	5.02	
126.		Qatar	6.15		138.		Eswatini	5.79		156.		Burundi	5.02	
127.		Angola	6.09		139.		Myanmar	5.78		157.		Somalia	4.93	
128.		Comoros	6.07		140.		Bangladesh	5.75		158.		Iran	4.53	
129.		United Arab Emirates	6.06		141.		Mauritania	5.73		159.		Egypt	4.49	
130.		Ethiopia	5.95		142.		Bahrain	5.73		160.		Sudan	4.48	
131.		Oman	5.92		143.		Pakistan	5.63		161.		Yemen	4.08	

لیست کشورهای دارای کمترین آزادی در رده‌بندی مشترک کاتو- فریزر- نویمان^۱ حال آنکه برخی کشورهای غربی در سرکوب آزادی‌های سیاسی، مشی خشونت‌آمیز و دیکتاتورمآبانه‌ای دارند.

به‌عنوان مثال، در امریکا برخورد با اغتشاشات بسیار سخت و خشن است، جدای از اجازه سرکوب معترضان توسط پلیس، آن‌ها در ادامه دادگاهی شده و از حقوق اجتماعی خود نیز محروم می‌شوند.^۲ سالانه پلیس امریکا صدها نفر را تنها به دلیل احتمال و قصد حمله و درحالی‌که عملاً حمله‌ای صورت نگرفته می‌کشد؛ به‌صورت خیابانی به قتل می‌رساند. به‌عنوان مثال در سال ۲۰۲۳ بیش از ۱۲۰۰ نفر توسط پلیس امریکا به قتل رسیده‌اند.^۳

پلیس فرانسه به‌عنوان یکی از مسلح‌ترین پلیس‌های اروپا، انواع وسایل همچون انواع نارنجک‌ها، گاز اشک‌آور و انواع سلاح‌های دستی غیرمرگ‌بار همچون اسلحه «فلش بال» را

۱ <https://www.datapandas.org/ranking/freedom-index-by-country>.

۲ <https://www.denverpost.com/2020/06/02/denver-protests-police-force-tear-gas-george-floyd>.

۳ <https://policeviolencereport.org>.

در اختیار دارد؛^۱ حتی گاه ابزاری که در زمره تجهیزات جنگی طبقه‌بندی می‌شوند.^۲ پلیس در اعتراضات مسالمت‌آمیز جلیقه زردها که از سال ۲۰۱۸ شنبه هر هفته که ابتدا در اعتراض به افزایش قیمت سوخت و سپس به سیاست‌های دولت برگزار می‌شد، بارها با توسل به اقدامات خشونت‌بار، معترضان را متفرق و سرکوب کردند. با خشونت پلیس در جریان اعتراضات جلیقه زردها در فرانسه ۱۱ نفر کشته شدند (از نوامبر ۲۰۱۸ تا ژانویه ۲۰۱۹)؛^۳ و ۲۴ نفر بینایی خود را از دست دادند.^۴ بیش از ۲۰۰۰ نفر زخمی شدند^۵ و تنها در یک تظاهرات، بیش از ۱۴۰۰ نفر دستگیر شدند.^۶ دستگیری به جرم اعتراض حتی در میان نوجوانان زیر ۱۸ سال عادی‌سازی می‌شود. به‌عنوان مثال، ویدئوی دستگیری دسته‌جمعی بیش از ۱۴۰ دانش‌آموز در حال زانو زدن با دستان روی سر (به نشانه تسلیم)، در دسامبر ۲۰۱۸ خشم افکار عمومی را برانگیخت.^۷

در آلمان، بازداشت معترضان ضد اسرائیلی،^۸ حتی بازداشت کودکان و نوجوانان^۹ کتک

۱. https://www.lemonde.fr/en/police-and-justice/article/2023/04/06/the-weapons-french-police-use-during-protests_6021920_105.html.

۲. <https://www.euronews.com/2018/12/08/paris-is-on-lockdown-as-france-braces-for-a-fourth-week-of-yellow-vest-protests>.

۳. <https://stopfuellingwar.org/en/understanding-peace-and-security/internal-resources/latest-publications/161-police-militarisation-and-policing-in-france>.

۴. <https://www.france24.com/en/20190128-macron-deplores-11-deaths-yellow-vest-protests>.

۵. <https://edition.cnn.com/2019/07/14/europe/france-bastille-day-injured-yellow-vests-intl/index.html>.

۶. <https://www.france24.com/en/20190202-france-yellow-vests-paris-protest-injuries-blaming-police>.

۷. <https://www.euronews.com/2018/12/08/paris-is-on-lockdown-as-france-braces-for-a-fourth-week-of-yellow-vest-protests>.

۸. <https://www.france24.com/fr/20181207-france-mantes-jolie-images-video-interpellation-lyceens-police-blanc>.

۹. <https://english.wafa.ps/Pages/Details/145213>.

۱۰. <https://www.newarab.com/news/children-young-7-arrested-german-police-gaza-demos>.

زدن و خشونت‌های مستقیم فیزیکی علیه معترضان^۱ رایج است.

در کانادا (از ۱۴ فوریه تا ۲۳ فوریه ۲۰۲۲) به دنبال اعتراض کامیون‌داران به واکسیناسیون اجباری و محدودیت‌های مرزی، اعتراضات گسترده‌ای تحت عنوان «کاروان آزادی» صورت دادند که دولت کانادا با اعلام وضعیت اضطراری، به سرکوب اعتراضات پرداخت. در انگلستان، پلیس ده‌ها نفر از کسانی که علیه جنایات اسرائیل و در دفاع از فلسطین تجمعات مسالمت‌آمیز دارند را دستگیر می‌کند.^۲ انتقاد از اسرائیل، با اخراج از شغل حتی در سطح معاونت وزیر مجازات می‌شود.^۳ با این حال، رفتار پلیس انگلستان نسبت به تظاهرات خشونت‌آمیز از آمریکا و برخی دیگر از کشورهای اروپایی، مسالمت‌آمیزتر و ملایم‌تر است و به جای استفاده از اسپری فلفل، گاز اشک‌آور، گلوله پلاستیکی و... معمولاً از سگ و حیوانات ترسناک برای ترساندن معترضان استفاده می‌شود.^۴

بنیادهای آمریکایی کشورهای دوست و متحد آمریکا و غرب را علیرغم مشی دیکتاتوری و خفقان سیاسی، در جایگاه‌های بهتر و مطلوب‌تر آزادی قرار می‌دهند. به عنوان مثال، کشوری چون امارات را در طبقه نسبتاً آزاد قرار می‌دهند حال آنکه این کشور فاقد انتخابات دموکراتیک و دارای فضای بسته و اختناق سیاسی است به نحوی که دولت این کشور حتی

۱. <https://www.middleeastmonitor.com/20240530-german-police-officers-brutally-attack-pro-palestine-protesters>.

۲. <https://www.aa.com.tr/en/europe/london-police-arrest-over-50-pro-palestinian-activists-ahead-of-king-s-speech/3277903>.

۳. <https://www.middleeastmonitor.com/20240707-uk-police-arrest-5-during-pro-palestinian-rally-in-london>.

۴. <https://www.theguardian.com/uk-news/2023/dec/05/nine-arrested-over-pro-palestinian-banner-in-london>.

۵ به عنوان مثال، پل بریستو، معاون وزیر در وزارت علوم، نوآوری و فناوری انگلستان، اولین مدیری بود که پس از ۷ اکتبر به دلیل درخواست آتش بس بین اسرائیل و فلسطین، از سمت خود برکنار شد. <https://www.theguardian.com/politics/2023/oct/30/tory-ministerial-aide-sacked-over-call-for-gaza-ceasefire>

۶. <https://www.bbc.com/news/articles/c0jqjx13dyo>.

انتشار عکس و فیلم از سیل گرفتگی در خیابان‌ها را ممنوع می‌کند.^۱ و در مقابل ایران را که دارای انتخابات دموکراتیک و سطح بازتری از آزادی انتقاد در فضای رسانه‌ای است را جزء کشورهای غیرآزاد طبقه‌بندی می‌کنند. صرفاً به این دلیل که ایران و امریکا دو دولت متخاصم به شمار می‌آیند.

علاوه بر ارزیابی سلیقه‌ای و جهت‌دار آزادی کشورها، مسئله مهم‌تر، وجود شاخص‌های ایدئولوژی محور و استانداردهای فکری و فرهنگی و عقیدتی غربی به‌عنوان ملاک تمایز است. به‌عنوان مثال، برخی ملاک‌های اندازه‌گیری «شاخص آزادی انسان» عبارت‌اند از: عدالت کیفری، عدالت مدنی، آزادی مذهب، آزادی روابط هم‌جنس‌گرایان، حقوق ارث و... شاخص‌هایی که طبق فرهنگ، دین و مذهب کشورهای مختلف، متفاوت تفسیر و اجرا می‌شوند و خصوصاً جوامع اسلامی برای حفظ اخلاق و سلامت فکری و روحی جوامع خود قوانین و رویه‌های مخالفی با کشورهای غربی اتخاذ می‌کنند؛ اما مؤسسات و بنیادهای آزادی‌سنج، صرفاً با استانداردها و شاخصه‌های مورد قبول خود، سایر جوامع را مورد سنجش و قضاوت قرار می‌دهند و از همین رو، کشورهای غربی که از آزادی هم‌جنس‌گرایان یا مذاهب خلاف اخلاق و عقل مثل شیطان‌پرستی برخوردارند و در مقابل، آمار خشونت‌های جنسی و معضلات روحی روانی بالایی دارند، در صدر کشورهای آزاد قرار می‌گیرند، بدون آنکه مؤلفه‌های آزادی اخلاقی و سلامت روحی و روانی در این آمارها لحاظ شود.

۳-۴. مدل پیشنهادی پژوهش

چنانکه گفته شد، دولت‌ها و سازمان‌های مختلف، برحسب شاخص‌های جهت‌دار و غیر بی‌طرفانه سیاسی اقدام به تفکیک و طبقه‌بندی کشورها در خصوص آزاد یا دیکتاتوری بودن آن‌ها می‌کنند؛ بنابراین برای تفکیک حکومت‌ها به دیکتاتوری یا آزاد، وجود طرحی با ملاک‌ها و شاخص‌های عینی و عملیاتی، بی‌طرفانه و فاقد قضاوت‌های سوگیرانه یا ایدئولوژیک، ضروری است. برای ایجاد چنین طرح عملیاتی، ابتدا باید انتقادات و

۱ <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/storm-warning-it-is-illegal-to-post-irresponsible-pictures-of-storms-online-dubai-authorities-say-a6932481.html>

اعتراضات سیاسی بر اساس «محدوده انتقاد و اعتراض»، «دامنه انتقاد و اعتراض»، «نوع انتقاد و اعتراض» و «نوع برخورد و مواجهه با انتقاد و اعتراض» طبقه‌بندی و شاخص‌گذاری شود. مجموعه رفتارها، سیاست‌ها و برخوردهای حکومت‌ها با انتقادات و اعتراضات سیاسی که در کشورهای مختلف مشاهده می‌شود، شامل چند شکل رایج است که از این قرار هستند:

محدوده انتقادات: انتقاد در فضای شخصی و خصوصی (مثلاً انتقاد سیاسی در مهمانی خانوادگی)، انتقاد در فضای عمومی محدود (مثلاً در تاکسی، ناوایی و...)، انتقاد در فضای عمومی گسترده (مثلاً در فضای مجازی، روزنامه‌ها و...)

دامنه انتقادات: انتقاد از کارگزاران سیاسی، انتقاد از سیاست‌های داخلی و خارجی، انتقاد از ساختار و خطوط قرمز سیاسی نظام حاکم

شکل انتقاد و اعتراض: انتقاد لفظی، نافرمانی مدنی، اعتصاب، تجمع خیابانی مسالمت‌آمیز، شورش خشونت‌آمیز، مبارزه مسلحانه و...

نوع برخورد هر حکومت با هر یک از سطوح و رده‌های انتقاد و اعتراضات سیاسی، نشان می‌دهد هر حکومتی تا چه حد واجد شاخصه‌های آزاد یا دیکتاتوری است.

برآیندگیری و جمع‌بندی انواع رفتار، برخورد و مواجهه‌های حکومت‌ها با انتقادات و اعتراضات سیاسی نشان می‌دهد، این رفتارها از ساده‌ترین تا خشونت‌آمیزترین شیوه عبارت‌اند از: بی‌توجهی و بی‌تفاوتی، سرکوب رسانه‌ای (اعم از سانسور، محدودیت‌های رسانه‌ای، فیلترینگ و...)، نقض حریم خصوصی (شنود مکالمات تلفنی، دسترسی به پیام‌ها و اطلاعات شخصی در فضای مجازی، نظارت مخفیانه، نظارت آشکار، نظارت اینترنتی)، خشونت لفظی (تهدید مخالفان، نفرت‌پراکنی علیه آنان یا)، سرکوب از طریق قانون (جرم‌انگاری، بازداشت، تعقیب رهبران اجتماعی و معترضان)، تذکر شفاهی یا مکتوب، جریمه مالی، خشونت مستقیم در تجمعات با سلاح سرد (غیرکشنده) (ضرب و شتم با باتوم، ماشین آب‌پاش و...)، خشونت مستقیم در تجمعات با سلاح گرم (کمتر از کشنده) (استفاده از مواد شیمیایی سمی علیه معترضان (مثل گاز اشک‌آور، اسپری فلنل

و...، گلوله‌های پلاستیکی، شوک الکتریکی، گازهای سمی، حمله با سگ و اسب و...، مجازات‌های اداری و خدماتی (محرومیت از اشتغال، تحصیل، تابعیت، خدمات اجتماعی و...، حبس کوتاه‌مدت، حبس طولانی مدت یا تبعید، کشتن (رسمی و قانونی)، کشتن مخفیانه یا خیابانی (بدون محاکمه).

این رفتارها و مواجهات، با توجه به شدت خشونت از ۱ تا ۱۵ شماره‌گذاری شده‌اند. بر اساس محدوده اعتراض، دامنه اعتراض، نوع اعتراض و نوع برخورد حکومت‌ها می‌توان جدولی با شماره‌گذاری از کم تا زیاد (۱ تا n) ارائه کرد:

انواع اعتراض	محدوده اعتراض	دامنه اعتراض	شکل اعتراض	نوع برخورد حکومت
۳ اعتراض امن	۳ انتقاد در فضای شخصی و خصوصی (مثلاً) انتقاد سیاسی در مهمانی خانوادگی)	۳ انتقاد از کارگزاران سیاسی	۵ انتقاد لفظی	۱۵ کشتن خیابانی یا مخفیانه (بدون محاکمه)
۲ اعتراض مسالمت‌آمیز	۲ انتقاد در فضای عمومی محدود (مثلاً در تاکسی، نانوايي و...)	۲ انتقاد از سیاست‌های داخلی و خارجی	۴ تجمع خیابانی مسالمت‌آمیز	۱۴ کشتن رسمی
۳ خشونت‌آمیز	۱ انتقاد در فضای عمومی گسترده (مثلاً) در فضای مجازی، روزنامه‌ها و...)	۱ انتقاد از ساختار و خطوط قرمز سیاسی نظام حاکم	۳ نافرمانی مدنی یا اعتصاب	۱۳ حبس به همراه شکنجه
			۲ تجمع خیابانی خشونت‌آمیز	۱۲ حبس طولانی مدت
			۱ مبارزه و مسلحانه و	۱۱ مجازات‌های اداری و خدماتی (محرومیت از

کشتن افراد	اشتغال، تحصیل، تابعیت، خدمات اجتماعی و...			
	۱۰ حبس کوتاه مدت			
	۹ خشونت مستقیم در تجمعات با سلاح گرم (کمتر از کشنده) (استفاده از مواد شیمیایی سمی علیه معترضان (مثل گاز اشک‌آور، اسپری فلفل و...))، گلوله‌های پلاستیکی، شوک الکتریکی، گازهای سمی، حمله با سگ و اسب و...			
	۸ خشونت مستقیم در تجمعات با سلاح سرد (غیر کشنده) (ضرب و شتم با باتوم، ماشین آب‌پاش و...)			
	۷ جریمه مالی			
	۶ تذکر شفاهی یا مکتوب			
	۵ سرکوب از طریق قانون			
	۴ خشونت لفظی			
	۳ نقض حریم خصوصی			
	۲ سرکوب رسانه‌ای و تبلیغاتی			
	۱ بی‌توجهی و بی‌تفاوتی			

جدول شماره ۴- انواع مواجهه حکومت‌ها با اعتراضات سیاسی (منبع: یافته‌های پژوهش)

حال اگر حکومتی، یک اعتراض امن در فضای خصوصی در انتقاد لفظی از کارگزاران سیاسی را با کشتن مخفیانه یا خیابانی و بدون محاکمه پاسخ دهد، شدیدترین شکل دیکتاتوری و سرکوب را اعمال کرده است. در مجموع حاصل این فرایند عدد ۲۰۲۵ خواهد بود.

اعتراض امن (۳) انتقاد شخصی (۳) از کارگزاران (۳) انتقاد لفظی (۵) کشتن بدون

محاكمه (۱۵) = ۲۰۲۵

۱۵ کشتن خیابانی یا مخفیانه (بدون محاكمه)	۵ انتقاد لفظی	۳ انتقاد از کارگزاران سیاسی	۳ انتقاد در فضای شخصی و خصوصی (مثلاً انتقاد سیاسی در مهمانی خانوادگی)	۳ اعتراض امن
--	------------------	-----------------------------------	--	-----------------

دیکتاتوری کامل (تا ۲۰۲۵)

اگر افراد اعتراض مسالمت‌آمیز در فضای محدود و در انتقاد از سیاست‌های کشور را با نافرمانی مدنی انجام دهند و واکنش حکومت، حبس طولانی مدت آن‌ها باشد، حکومت رفتار دیکتاتوری نسبی را بروز داده است؛ و مجموع عدد به ۲۸۸ خواهد رسید.

۱۲ حبس طولانی مدت	۳ نافرمانی مدنی یا اعتصاب	۲ انتقاد از سیاست‌های داخلی و خارجی	۲ انتقاد در فضای عمومی محدود (مثلاً در تاکسی، نانوایی و...)	۲ اعتراض مسالمت‌آمیز
----------------------	---------------------------------	--	---	-------------------------

دیکتاتوری نسبی (تا ۲۸۸)

اما اگر حکومتی اعتراضات خشونت‌آمیز در فضای گسترده علیه ساختار خود را و به شکل نافرمانی مدنی را با حبس کوتاه مدت (کمتر از آن) پاسخ دهد، حکومت از آزادی نسبی برخوردار است؛ و مجموع عدد فرایند به ۹۰ خواهد رسید.

۱۰ حبس کوتاه مدت	۳ نافرمانی مدنی یا اعتصاب	۱ انتقاد از ساختار و خطوط قرمز سیاسی نظام حاکم	۱ انتقاد در فضای عمومی گسترده (مثلاً در فضای مجازی، روزنامه‌ها و...)	۳ اعتراض خشونت‌آمیز
---------------------	---------------------------------	--	--	------------------------

آزادی نسبی (تا ۹۰)

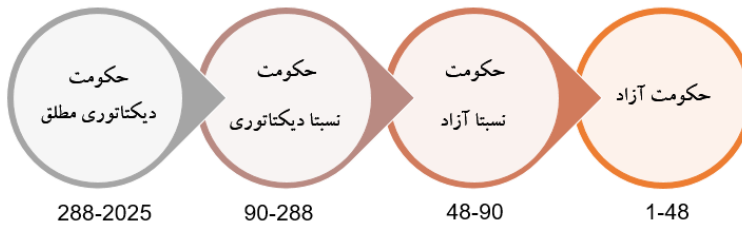
در نهایت در آزادترین نوع حکومت، اعتراضات خشونت‌آمیز در فضای گسترده علیه ساختار

حاکم و با تجمعات خیابانی خشونت‌آمیز صرفاً با خشونت مستقیم سرد پاسخ داده می‌شود؛ و حداکثر عدد فرایند ۴۸ خواهد بود.

۸ خشونت مستقیم در تجمعات با سلاح سرد	۲ تجمع خیابانی خشونت‌آمیز	۱ انتقاد از ساختار و خطوط قرمز سیاسی نظام حاکم	۱ انتقاد در فضای عمومی گسترده (مثلاً در فضای مجازی، روزنامه‌ها و...)	۳ اعتراض خشونت‌آمیز
--------------------------------------	---------------------------	--	--	---------------------

آزاد (تا ۴۸)

بنابراین حکومت‌ها از آزاد تا دیکتاتوری، طیفی از ۴ مرحله و اعداد حداقل و حداکثر را خواهند داشت.

طبق این جدول، هر نوع اعتراض و دامنه و محدوده آن واجد شماره‌ای است که ضرب در نوع برخورد حکومت به عددی خاص می‌رسد. با ضرب هر ۵ مؤلفه در یکدیگر عددی حاصل می‌شود که هر چه عدد بزرگ‌تر باشد، نشانگر شدت خشونت و سرکوبگری حکومت و هر چه کوچک‌تر باشد نشانگر آزادی و منعطف‌تر بودن حکومت مذکور خواهد بود. بسته به نوع و شیوه سرکوب اعتراضات می‌توان حکومت‌ها را طبقه‌بندی و درجه‌بندی کرد: از حکومت آزاد تا نسبتاً آزاد، نسبتاً دیکتاتور، دیکتاتور.

مسلماً هیچ نظامی در دنیا وجود ندارد که خشونت‌آمیزترین شکل اعتراض (مبارزه مسلحانه) (۱) علیه موجودیت نظام حاکم (براندازی) (۱) را با بی‌تفاوتی و بی‌توجهی (۱)

پاسخ دهد؛ و برآیند ۱ را از آن خود کند. (۱) (۱) (۱) = ۱ در حقیقت هیچ نظام کاملاً آزادی در جهان وجود ندارد و اگر چنین شرایطی ایجاد شود، شرایط آنارشی و هرج و مرج حاکم است.

طبق این تقسیم‌بندی که مدل پیشنهادی نگارنده است، حکومت‌های مختلف را نه بر اساس سوگیری‌های سیاسی و ایدئولوژی‌های حاکم بر دولت‌ها بلکه بر اساس رفتارشناسی عینی و واقعی در میدان‌های اعتراضات و انتقادات می‌توان تفکیک و تقسیم‌بندی کرد. بدون آنکه، درگیر حب و بغض‌های سلیقه‌ای و منفعت‌گرایانه شویم.

طبق این جدول، به‌عنوان مثال، حکومت امریکا که شهروندان را بدون محاکمه و دادگاه و به‌صورت خیابانی به قتل می‌رساند، در زمره حکومت‌های دیکتاتور قرار دارد:

جدول شماره ۵- واکنش دولت امریکا نسبت به تظاهرات مسالمت‌آمیز «زندگی سیاه‌پوستان مهم است»

(BLM) علیه خشونت نژادپرستانه پلیس امریکا

منبع (منبع حاوی شواهد مکفی مثل وجود ویدئو یا منابع خبری مورد قبول حکومت)	نحوه رفتار با معترضان	نوع و دامنه اعتراضات
https://policeviolencereport.org/	سالانه پلیس امریکا صدها نفر را به‌صورت خیابانی به قتل می‌رساند. در سال ۲۰۲۳ بیش از ۱۲۰۰ قتل خیابانی توسط پلیس	قتل جرج فلوید سیاه‌پوست آمریکایی جرم: استفاده از یک دلار جعلی
https://www.abqjournal.com/1460629/police-confront-protesters-in-se-abq.html	استفاده از گاز اشک‌آور	
https://www.denverpost.com/2020/06/02/denver-protests-police-force-tear-gas-george-floyd/	استفاده از گلوله علیه معترضان	

	مسالمت‌آمیز	
<p>https://www.usatoday.com/story/opinion/2020/05/29/george-floyd-minneapolis-protests-leave-usa-today-reporter-hit-chemical-spray/5285067002/</p> <p>https://www.cnn.com/2020/05/30/media/protests-journalists-arrested-assaulted/index.html</p>	<p>استفاده از گاز فلفل، گاز اشک‌آور و گلوله پلاستیکی علیه خبرنگاران</p>	
<p>https://apnews.com/article/death-of-george-floyd-ohio-police-lawsuits-columbus-ad9655f9bc2902992aa192602b165377</p> <p>https://www.usatoday.com/in-depth/news/nation/2020/06/19/police-break-rules-shooting-protesters-rubber-bullets-less-lethal-projectiles/3211421001</p> <p>https://www.nydailynews.com/2020/06/01/student-loses-eye-after-getting-hit-by-gas-canister-during-george-floyd-protest-in-indiana</p> <p>https://www.cbs8.com/article/news/local/second-woman-shot-in-face-with-less-lethal-police-projectile/509-2a73ac03-ef01-4bae-b728-6ac02b9c724a</p>	<p>زخمی کردن معترضان با استفاده از گلوله‌های پلاستیکی</p>	
<p>https://www.ocregister.com/2020/05/31/huntington-beach-police-declare-pier-protest-an-unlawful-assembly/</p> <p>https://www.cincinnati.com/story/news/2020/06/11/questions-grow-police-actions-tactics-during-cincinnati-protests/3138110001</p> <p>https://www.pennlive.com/news/2020/06/instigator-with-antifa-flag-still-at-large-as-harrisburg-police-make-protest-arrests.html</p>	<p>استفاده از گلوله‌های فلفل علیه معترضان مسالمت‌آمیز</p>	
<p>https://www.cbsnews.com/news/tom-aviles-arrested-wcco-photographer-arrested-and-shot-with-rubber-bullet-2020-05-30/</p>	<p>دستگیری خبرنگاران همراه با خشونت</p>	

و در مقابل حکومت ایران که به انتقادات لفظی برخی چهره‌ها یا افراد (۶) در فضای مجازی (۱) علیه اصل نظام (۱) صرفاً با تذکر شفاهی یا مکتوب (۶) واکنش می‌دهد حکومتی آزاد

طبقه‌بندی می‌شود. (۶) (۱) (۱) (۶) = ۴۲

درست همچنانکه شورش‌های خشونت‌آمیز (۲) علیه ساختار حاکمیت (۱) را با حبس کوتاه‌مدت عناصر فعال (۱۰) در این شورش‌ها پاسخ داده است (۲) (۱) (۱۰) = ۲۰
جدول شماره ۶- واکنش دولت ایران به اعتراضات مسالمت‌آمیز و خشونت‌آمیز مرگ یک دختر ایرانی

منبع (مورد قبول حکومت مذکور)	نحوه رفتار با معترضان	نوع و دامنه اعتراضات
https://aftabnews.ir/003M88 hamshahrionline.ir/x82Nr https://www.aparat.com/v/r52m9ot https://www.aparat.com/v/q91p3dd https://www.aparat.com/v/z801rnt		سکته و مرگ مهسا امینی در مقر پلیس
https://aftabnews.ir/003KvX	متفرق کردن معترضان با باتوم و گاز اشک‌آور توسط پلیس	اعتراضات خشونت‌آمیز کشتن ده‌ها پلیس و مأموران امنیتی توسط معترضان، آتش زدن سطل‌های زباله و سنگ‌پرانی به ماشین پلیس
www.irna.ir/xjNj3h	حبس کوتاه‌مدت و عفو معترضان	
هیچ فیلم یا سند حقیقی از کشتن معترضان توسط پلیس وجود ندارد.		

نتیجه‌گیری

رویکرد انتقادی به موضوع آزادی یا دیکتاتوری کشورها بیانگر دوگانگی آشکار و نوعی استاندارد دوگانه از سوی سازمان‌ها و نهادهای مشهوری است که به سنجش آزادی کشورها می‌پردازند. دولت‌ها و مؤسسات فعال در این زمینه، با توجه به بنیان‌های فکری فرهنگی و ایدئولوژیک خویش، همچنین با سوگیری‌های سیاسی به تقسیم‌بندی کشورهای مختلف به آزاد یا دیکتاتور یا بین این دو دست می‌زنند. بدون آنکه معیارهای جهان‌شمول، علمی،

بی‌طرفانه و قابل اندازه‌گیری کمی ارائه کنند. پژوهش حاضر در طرحی با تلفیق ۵ پارامتر: نوع اعتراض، محدوده اعتراض، دامنه اعتراض، شکل اعتراض و سرانجام نحوه برخورد حکومت با اعتراضات، تلاش کرده است شاخص‌های عینی، کمی و علمی و بی‌طرفانه برای ارزیابی و سنجش میزان آزادی در کشورهای مختلف ارائه نماید. نتیجه تلفیق پارامترهای مذکور، طبقه‌بندی کشورها در چهار طیف آزاد، نسبتاً آزاد، نسبتاً دیکتاتور و دیکتاتور است. بر اساس جدول پیشنهادی این پژوهش، می‌توان عملکرد کشورهای مختلف را با جاگذاری در جدول مذکور به صورت کمی و دقیق، سنجید و نوع نظام و نسبتش با آزادی‌های سیاسی را با اعداد دقیق مشخص کرد.

منابع

- احمدی، سید محمد صادق، و ناصری، علیرضا، و قاسم‌آبادی، مرتضی (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی محدودیت‌های آزادی بیان در تلویزیون از منظر اسناد بین‌الملل حقوق بشر و حقوق موضوعه ایران. پژوهش حقوق عمومی، سال ۱۸، ۵۲.
- بابایی، علی، و آقایی، غلامرضا (۱۳۶۵). فرهنگ علوم سیاسی. تهران، شرکت نشر و سیر. ج ۱. تیلا، پروانه (۱۳۹۵). شهروند، ملت و دولت مسئول. تهران، خرسندی.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۳). لغت‌نامه. تهران، دانشگاه تهران. جلد ۱.
- دیتر آپ، کارل (۱۳۹۵). جنبش اجتماعی و اعتراض سیاسی (نظریه‌ها و رویکردها). (مجید عباسی، مترجم). تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- دیوید ای. اپتر و چارلز اف. اندرین (۱۴۰۲). اعتراض سیاسی و تغییر اجتماعی. (محمدرضا سعیدآبادی، مترجم). پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ دوم.
- طباطبایی مؤتمنی، منوچهر (۱۳۸۲). آزادی‌های عمومی و حقوق بشر. تهران، دانشگاه تهران.
- قاری سید فاطمی، سید محمد (۱۳۸۹). حقوق بشر در جهان معاصر. تهران، شهر دانش.
- گرچی، علی‌اکبر (۱۳۹۱). مبانی حقوق عمومی. تهران، جنگل.
- موسوی، سیدرضا، و بنایی، محمدرضا (۱۳۹۰). حق بر اعتراض مسالمت‌آمیز در نظام بین‌المللی حقوق بشر. تهران، خط‌ناب.
- مهرپور، حسین (۱۳۸۹). مختصر حقوق اساسی. تهران، دادگستر.
- نویمان، فرانتس (۱۳۷۴). آزادی و قدرت و قانون. (هربرت مارکوزه، ویرایش و مقدمه). (عزت‌الله فولادوند، مترجم). تهران، خوارزمی.
- Lanza, Edison, (2008). Protest and Human Rights Standards on the Rights Involved in. Lesson from history, (2021), Dictatorship: Its Types and Reasons, at: <https://medium.com/lessons-from-history/dictatorship-its-types-and-reasons-81c7aad98017>
- Mendel, Toby, (2010). Restricting Freedom: Standard and Principles Background Paper for Meeting Hosted by UN Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression, Center for Law and Democracy.
- Social Protest and the Obligations to Guide the Response of the State (Special Report on Freedom Expression of the Inter-American Commission on Human Rights, (2019). <https://hamshahronline.ir/x82Nr>

<https://aftabnews.ir/003KvX>

<https://aftabnews.ir/003M88>

<https://apnews.com/article/death-of-george-floyd-ohio-police-lawsuits-columbus-ad9655f9bc2902992aa192602b165377>

<https://edition.cnn.com/2019/07/14/europe/france-bastille-day-injured-yellow-vests-intl/index.html>

<https://english.wafa.ps/Pages/Details/145213>

<https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2024>

<https://parsi.euronews.com/2022/05/03/rsf-s-2022-world-press-freedom-index-iran-ranked-178-out-of-180-countries>

<https://policeviolencereport.org/>

<https://policeviolencereport.org/>

<https://reliefweb.int/report/uzbekistan/world-freedom-house-ranks-most-repressive-countries>

<https://rsf.org/>

<https://stopfuellingwar.org/en/understanding-peace-and-security/internal-resources/latest-publications/161-police-militarisation-and-policing-in-france>

<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/freedom-index-by-country>

<https://www.aa.com.tr/en/europe/london-police-arrest-over-50-pro-palestinian-activists-ahead-of-king-s-speech/3277903>

<https://www.abqjournal.com/1460629/police-confront-protesters-in-se-abq.html>

<https://www.aparat.com/v/q91p3dd>

<https://www.aparat.com/v/r52m9ot>

<https://www.aparat.com/v/z801rnt>

<https://www.bbc.com/news/articles/c0jqjx13dyo>

<https://www.cato.org/>

<https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2023-01/human-freedom-index-2022.pdf>

<https://www.cato.org/sites/cato.org/files/2023-01/human-freedom-index-2022.pdf>

<https://www.cbs8.com/article/news/local/second-woman-shot-in-face-with-less-lethal-police-projectile/509-2a73ac03-ef01-4bae-b728-6ac02b9c724a>

<https://www.cbsnews.com/news/tom-aviles-arrested-wcco-photographer-arrested-and-shot-with-rubber-bullet-2020-05-3>

<https://www.cincinnati.com/story/news/2020/06/11/questions-grow-police-actions-tactics-during-cincinnati-protests/3138110001>

<https://www.cnn.com/2020/05/30/media/protests-journalists-arrested-assaulted/index.html>

<https://www.datapandas.org/ranking/freedom-index-by-country>

<https://www.datapandas.org/ranking/freedom-index-by-country>

<https://www.denverpost.com/2020/06/02/denver-protests-police-force-tear-gas-george-floyd/>

<https://www.dw.com/fa-ir>

<https://www.elmundofinanciero.com/adjuntos/98982/WIMF-2022.pdf>

<https://www.euronews.com/2018/12/08/paris-is-on-lockdown-as-france-braces-for-a-fourth-week-of-yellow-vest-protests>

<https://www.euronews.com/2018/12/08/paris-is-on-lockdown-as-france-braces-for-a-fourth-week-of-yellow-vest-protests>

<https://www.france24.com/en/20190128-macron-deplores-11-deaths-yellow-vest-protests>

<https://www.france24.com/en/20190202-france-yellow-vests-paris-protest-injuries-blaming-police>

<https://www.france24.com/fr/20181207-france-mantes-jolie-images-video-interpellation-lyceens-police-blanquer>

<https://www.fraserinstitute.org/>

<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/storm-warning-it-is-illegal-to-post-irresponsible-pictures-of-storms-online-dubai-authorities-say-a6932481.html>

https://www.lemonde.fr/en/police-and-justice/article/2023/04/06/the-weapons-french-police-use-during-protests_6021920_105.html#

<https://www.middleeastmonitor.com/20240530-german-police-officers-brutally-attack-pro-palestine-protesters> <https://www.middleeastmonitor.com/20240707-uk-police-arrest-5-during-pro-palestinian-rally-in-london> <https://www.newarab.com/news/children-young-7-arrested-german-police-gaza-demos>

<https://www.nydailynews.com/2020/06/01/student-loses-eye-after-getting-hit-by-gas-canister-during-george-floyd-protest-in-indiana>

<https://www.oregister.com/2020/05/31/huntington-beach-police-declare-pier-protest-an-unlawful-assembly/>

<https://www.pennlive.com/news/2020/06/instigator-with-antifa-flag-still-at-large-as-harrisburg->

police-make-protest-arrests.html

<https://www.theguardian.com/uk-news/2023/dec/05/nine-arrested-over-pro-palestinian-banner-in-london> <https://www.theguardian.com/politics/2023/oct/30/tory-ministerial-aide-sacked-over-call-for-gaza-ceasefire>

<https://www.usatoday.com/in-depth/news/nation/2020/06/19/police-break-rules-shooting-protesters-rubber-bullets-less-lethal-projectiles/3211421001>

<https://www.usatoday.com/story/opinion/2020/05/29/george-floyd-minneapolis-protests-leave-usa-today-reporter-hit-chemical-spray/5285067002/>

www.irna.ir/xjNj3h